

פעילות צבאית בגבולות של שלום

גם בגבולות של שלום - עם מצרים ועם ירדן - נשקפות לישראל סכנות. אלה ברובן אינן סכנות קיומיות מיידיות, אלא סכנות אסטרטגיות לטווח הארוך. מדובר בעיקר בפעולות הברחה - של נשק, של סמים ושל בני אדם. הטענה המרכזית של המאמר הזה היא שפעילות צבאית בגבולות של שלום שונה מכל פעילות צבאית אחרת ומצריכה מאפייני תודעה ופעולה שונים

רס"ן טל פלד

אחרת ומצריכה מאפייני תודעה ופעולה שונים. המאמר מציג לכתוב תו"ל צבאי הכולל התייחסות ספציפית לפעילות הצבא בגבולות של שלום (נוסף על תו"ל למלחמה ולעימות מוגבל). התו"ל הזה לגבולות של שלום צריך לכלול פיתוח של מערכת מושגית רלוונטית המביאה בחשבון את מאפייניהם הייחודיים. חשוב שהגדרת הפעילות הצבאית הזאת תהיה ברורה וחדה: מדובר במשימה צבאית לכל דבר, ויש ללמדה במסגרת כלל ההכשרות בצה"ל.

סיום פינויה של רצועת עזה, שכונה "התנתקות", והניצנים הראשונים של החדרת תאי אל-קאעידה לירדן ולמצרים יוצרים לחץ של גורמי טרור על הגבולות של ישראל עם שכנותיה

טענה נוספת שמעלה המאמר הזה היא שפעילות צבאית בגבולות של שלום חייבת לכלול אלמנטים של שיטור כגון אכיפת החוק ומניעה, השונים מהתורה הצבאית הקלסית החותרת לניצחון ולהכרעה, ולכן יש לבנות צבא המוכן הן לפעולות שיטור והן לפעולות קרביות במשולב.

גבולות

ככלל, גבולות בין מדינות נוצרו כדי לסמן את תחום הריבונות של כל מדינה ולמנוע מעברים בלתי מורשים של אנשים ושל סחורות ובכלל זה אמצעי לחימה. עניינה של כל מדינה הוא לתת ביטחון לאזרחיה על מנת שתוכל לממש את יעדיה הלאומיים. מידת הביטחון שביכולתה לתת נגזרת במידה רבה מסוגי הגבולות ומאופיים. עם מצרים, עם ירדן ועם לבנון יש

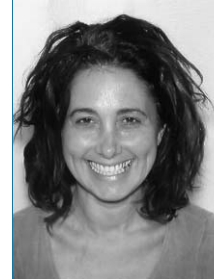
סיום פינויה של רצועת עזה, שכונה "התנתקות", והניצנים הראשונים של החדרת תאי אל-קאעידה לירדן ולמצרים יוצרים לחץ של גורמי טרור על הגבולות של ישראל עם שכנותיה. למרות זאת גבולותיה הדרומיים של מדינת ישראל הם גבולות של שלום. הגבולות האלה מעוצבים סופית ומעוגנים בהסכמי שלום בין ישראל לשכנותיה, ויש להם הכרה בין-לאומית מוחלטת.

בהסכם השלום בין ישראל לבין ירדן (שנחתם ב-1994) נכתב: "שתי המדינות יפתחו יחסי שכנות טובה של שיתוף פעולה כנדרש לשם הבטחתו של ביטחון בריקיימא, יימנעו מאיום בכוח או משימוש בו זה נגד זה ויישבו את כל הסכסוכים ביניהם בדרכי שלום". הציטוט הספציפי הזה נלקח מתוך הסכם השלום בין ישראל לממלכה ההאשמית, אך הוא מופיע גם בהסכם השלום עם מצרים (שנחתם ב-1979), ויש בו כדי להצביע על ההבדל הבסיסי בין גבולות של שלום לגבולות מדיניים בין מדינות עוינות כגון הגבול עם סוריה.

המאמר הזה מעלה לדיון את השאלה בנוגע לתפקיד הצבא בגבולות של שלום באמצעות הארת המאפיינים המתקיימים בגבולות האלה, ניתוחם והצגת ההשלכות הנובעות מהם. בסופו מועלות המלצות למערכת הצבאית בנוגע לדרכי הפעולה האפשריות כדי לשמר ולחזק את תפקיד הצבא ואת חוסנם של המשרתים בגבולות האלה. המאמר הזה הוא ראשוני בנושא ונועד לשמש בסיס לשיח, לדיון ולעבודות נוספות שדנות בסוגיה המורכבת הזאת.

הטענה המרכזית של המאמר הזה היא שפעילות צבאית בגבולות של שלום שונה מכל פעילות צבאית

פסיכולוגית צבאית
ארגונית

מגדל שמירה בגבול ישראל-מצרים

המניעים המרכזיים של הכוחות שמנסים לטשטש ולפרוץ את הגבול הם כלכליים ועוינים, ואילו המניעים המרכזיים לשמירת הגבול הם ביטחוניים והרצון לשמור על הריבונות ועל החוק

הגבול. הפעילויות הבלתי חוקיות יכולות להתבצע רק אם יש שיתוף פעולה בין מבריחים ובין בעלי אינטרסים משותפים משני צידי הגבול.

על-פי ביגר, בכל מקרה של קביעת גבול יש צד מאיים וצד מאוים.¹ על פי רוב הצד המאיים הוא הצד המפותח יותר מהבחינה הכלכלית שמנסה למנוע מעבר אנשים וסחורות אליו מהמדינה השכנה, הנחשלת, הנתונה בקשיים פוליטיים ומנסה לשפר את כלכלתה. בדרך כלל המדינה הנחשלת אינה פועלת כדי למנוע את חציית הגבול, אך גם אינה מעודדת את התנועה.

האיום הטמון בגבולות של שלום

בגבולות של שלום ישנם שני סוגים מרכזיים של איומים:

- איום מסורתי – חדירות למטרות פליליות (הברחת סחורות, סמים, נשק, עובדים זרים).
- איום מתפתח – איום טרור, כולל כניסה של מפגעים לשטח המדינה וביצוע פעולות טרור בתוכה.

מדובר בשני איומים אסטרטגיים על מדינת ישראל הפוגעים באופן משמעותי בביטחון הלאומי. ב-1989 הגיעו גם האמריקנים למסקנה כי מדובר באיומים אסטרטגיים. עד אותה השנה נתן צבא ארה"ב סיוע אקראי בלבד למלחמה בהברחות של סמים ושל סחורות מגבול מקסיקו, אך באותה השנה הכריז הנשיא ג'ורג' בוש האב שתופעת ההברחות היא איום על ביטחון המדינה והוסיף כי משרד ההגנה והצבא נותנים עדיפות גבוהה למלחמה בהברחות. כמו כן הוא הטיל על ועדה צבאית להציע תוכנית בנושא מעורבות הצבא בתחום.²

לישראל גבול בין-לאומי שזכה להכרת העולם. הגבול עם מצרים ועם ירדן הוא גבול של שלום, הגבול עם לבנון הוא כעת גבול של מלחמה. בין סוריה לישראל ישנו גם כן גבול בין-לאומי, אך סוריה אינה מכירה בו ותובעת מישראל לסגת לקווי 4 ביוני 1967. בכך היא בעצם תובעת לעצמה שטחים שעליהם

פעילות צבאית בגבולות של שלום שונה מכל פעילות צבאית אחרת ומצריכה מאפייני תודעה ופעולה שונים

השתלטה לאחר מלחמת העצמאות. בין ישראל לפלסטינים אין גבול בין-לאומי והוא אמור היה להיקבע במשא ומתן בין הצדדים.

הדינמיקה שבין שני צידי הגבול

משני צידי הגבולות של ישראל מתקיימת דינמיקה של כוחות מנוגדים: ישנם כוחות שפועלים לטשטוש הגבול ולפריצתו, וישנם כוחות שפועלים לשימור הגבול ולביסוסו. המניעים המרכזיים של הכוחות שמנסים לטשטש ולפרוץ את הגבול הם כלכליים ועוינים, ואילו המניעים המרכזיים לשמירת הגבול הם ביטחוניים והרצון לשמור על הריבונות ועל החוק.

כאמור, הכוחות המנוגדים האלה פועלים יחדיו משני צידי

מחסום בגבול ישראל-מצרים

ההברחות הן סכנה לדמותה המוסרית של החברה הישראלית (סחר בבני אדם, סחר בסמים), להתיישבות בדרום הארץ, לכלכלה, לתיירות ועוד

מאפייני גבולות של שלום

לגבולות של שלום ישנם מאפיינים ייחודיים המחייבים חשיבה מבצעית ותודעתית שונה:

■ **מטרת הפעילות** מוגדרת במונחים של מניעה, של צמצום ושל סיכול. כוחות צה"ל מחויבים לפעול באופן שלא יפגע בהסכמי השלום עם ירדן ועם מצרים ולא יסתור את

גם גבול של שלום יכול להציב איום אסטרטגי על המדינה

המדיניות הקובעת כי יש לשמור על גבולות שקטים.

■ **הוראות הפתיחה באש** מתירות ירי רק במקרים קיצוניים שבהם נשקפת סכנה קיומית באופן מיידי. וגם באותם מקרים קיצוניים שבהם מותר לפתוח באש השימוש בעוצמה הקרבית הוא מוגבל.

■ **סד"כ מוגבל**. במסגרת הסכמי השלום נקבע כי הכוחות והאמצעים הפרוסים לאורך הגבולות יהיו מוגבלים.

■ **יריב משותף**. היריבים (בגבול של שלום אין אויב) הם המבריחים. מדובר ביריב של שתי המדינות שמשני צידי הגבול. שתי המדינות עצמן אינן יריבות אלא להפך – הן אמורות "לשאוף למסגרת אזורית של שותפות בשלום" (מתוך הנספח הביטחוני בחוזה השלום עם מצרים).

■ **אינטרס משותף**. לשני הצדדים יש אינטרס משותף (לפחות ברמה הפורמלית) למנוע הברחות מצד אחד של הגבול לצידו

האחר. יתרה מכך, כל פעולה של צד אחד הן בתחום ההברחות והן בקשר לפעילות הטרור אמורה לסייע לצד האחר ולהפך.

■ **אמון הדדי**. היחסים עם המדינה השכנה ועם צבאה אמורים להיות מושתתים על אמון הדדי, שצריך לבוא לידי ביטוי בהעברת מידע שוטפת ובלמידה הדדית. "הצדדים נוטלים על עצמם לבסס את יחסי הביטחון ביניהם על אמון הדדי, על קידום יחסים משותפים ועל שיתוף פעולה". (מתוך נספח הביטחון עם ירדן).

■ **הפעילות הצבאית מתנהלת רק בשטח ישראל**, שכן מתוקף הסכמי השלום אין הצבא יכול להמשיך מרדף או לבצע פעולות יזומות מעבר לגבול המוסכם.

■ **הפעילות נעשית נגד ארגוני טרור ונגד ארגוני פשע**. פעולות ההברחה – במיוחד של נשים ושל סמים – מתבצעות בעיקר בעבור ארגוני פשיעה גדולים, בין-לאומיים, אך ישנן גם יוזמות מקומיות. לטרור אחראים ארגוני טרור המשתייכים הן לג'יהאד העולמי והן לארגונים מקומיים.

■ **מדובר בעיקר בפעילות שיטור**. המשימה הצבאית בגבולות של שלום נושאת אופי של פעילות שיטור, שבה יש משקל רב לאכיפת החוק ולמניעה, השונות מהתורה הצבאית הקלסית החותרת לניצחון ולהכרעה.

■ **נזק אסטרטגי**. מגבול של שלום אומנם לא נשקף איום קיומי מיידי, אך עדיין מדובר בסכנות הטומנות בחובן נזק אסטרטגי ארוך טווח לביטחונה ולריבונותה של מדינת ישראל. כשמדובר במניעת טרור המדד של כל פעולה הוא בינארי: 0 או 1. כלומר, או שמושגת הצלחה או שנגרם מיד נזק מוחשי. בהברחות (שמאחוריהן עומדים ארגוני טרור או ארגוני פשיעה) המדד של כל פעילות הוא בתחום האפור. אי-הצלחה, דהיינו אי-מניעתה של הברחה בודדת, יוצרת נזק מתמשך שאינו מוחשי בטווח הקצר.

■ **ביטחון וחברה**. לאיום הטרור ולפעילות הפלילית יש לא רק השלכות ביטחוניות, אלא גם השלכות מערכתיות הכוללות את תחומי החברה, ההתיישבות, הכלכלה, התיירות ועוד.

■ **שגרה שוחקת לכוחות**. בגבול של שלום פרוסים כוחות קטנים על פני שטחים גדולים. הפריסה הדלילה הזאת יחד עם העובדה שבגבול כזה נגרמים נזקים לא מוחשיים – גם אם הם אסטרטגיים – ושהכוחות עסוקים בעיקר בפעילות שיטור מקשות על בניית אתוס צבאי קלסי בקרב הכוחות, מקשות על הבנת ההשלכות והמשמעויות של הפעילות וכן מקשות על יכולתם של הכוחות להזדהות עם המשימות.

המשמעויות העיקריות

גם גבול של שלום יכול להיות איום אסטרטגי על המדינה. הסכנה החמורה ביותר טמונה בהברחות. מדובר לא רק בסכנה ביטחונית, אלא בסכנה לדמותה המוסרית של החברה הישראלית (סחר בבני אדם, סחר בסמים), להתיישבות בדרום הארץ, לכלכלה, לתיירות ועוד. ההברחות גורמות לנזק מצטבר שהשפעתו היא ארוכת טווח.

האחריות הכוללת על הגנת גבולותיה של המדינה נתונה

בידי צה"ל. האחריות הזאת נתונה בידי בזמן שלום ובזמן מלחמה. עליו מוטלת המשימה להגן על הגבולות מפני פעולות טרור, חדירות מכל סוג ומפני פגיעה כלשהי בריבונות המדינה. מטרת כוחות צה"ל היא אומנם להגן על הגבולות, אך יחד עם זאת גם לשמור על הסכמי השלום עם שכנותיה ולשמור שהגבול יישאר שקט.

מדדי ההצלחה בגבולות של שלום אינם הכרעה צבאית או ניצחון, אלא רמת הביטחון, הסיכול והמניעה תוך שמירה על השלום. אלה מחייבים את הכוחות לתודעה ולמנטליות אחרות שיאפשרו להם להפגין איפוק בהפעלת הכוח ולהבין כי ניצחון אינו תמיד המטרה האולטימטיבית. יתר על כן, ההבנה כי היריב הוא משותף לשתי המדינות ושהאינטרס הוא הדדי מצריכה דפוס חשיבה המעודד שיתוף פעולה וביסוס יחסים המושתתים על אמון הדדי בין הצבאות. מדובר בדפוס חשיבה הסותר את החשיבה הצבאית הקונוונציונלית המפרידה בצורה ברורה בין "אנחנו" ל"הם".

הפעילות המבצעית בגבולות האלה היא ייחודית וכוללת מאמצים למניעת הברחות למטרות טרור ולמטרות פליליות. (רבות מההברחות הפליליות משרתות גורמי טרור, וההפך: הברחות של גורמי טרור משרתות גם גורמים פליליים). עם זאת הוראות הפתיחה באש מוגבלות רק למצבים קיצוניים שבהם נשקפת לכוחותינו סכנה מוחשית ומיידית. המגבלה

מדדי ההצלחה בגבולות של שלום אינם הכרעה צבאית או ניצחון, אלא רמת הביטחון, הסיכול והמניעה תוך שמירה על השלום

הזאת מחייבת את הכוחות לנורמות של ריסון ושל איפוק ולמצות את כל האפשרויות לפני שמופעלת העוצמה הקרבית. במצב הזה נוצר פרדוקס תודעתי שבו מצד אחד יש צורך להתייחס למסתגן כאל יריב, אך מצד שני אסור לירות בו חוץ מאשר במקרים של הגנה עצמית. כששוללים מחייל את האפשרות לירות, שוללים ממנו את זהותו – זהות של לוחם. חשוב להבין שהתנהלות הצבא בגבולות של שלום מסייעת באופן עקיף בטיפוחם ובקידומם של יחסי השלום בין המדינות השכנות. פעילות בלתי זהירה של הצבא על הגבול עלולה ליצור ולהעצים את יחסי האיבה ולפגוע באמון בין המדינות השכנות, בניגוד למגמה הרצויה של שיתוף פעולה ושל יחסי שכנות טובים. כל פעילות של חייל בודד על הגבול עלולה להוביל לתקרית מדינית-אסטרטגית. המונח שנטבע כתוצאה מההבנה הזאת במסגרת העימות המוגבל הוא "הרב"ט האסטרטגי".

כאמור, את האיומים שקיימים בגבול של שלום לא ניתן לפתור באמצעות ניסיון להשיג הכרעה צבאית מסורתית, אלא רק באמצעות טיפול שוטף ומתמשך הדורש סיוע ושיתוף פעולה של מספר רב של גורמים – הן צבאיים והן אזרחיים – כדי לנסות לצמצם את התופעה. דוגמה לכך היא שיתוף פעולה עם מערכת המשפט, עם הרשות למלחמה בסמים, עם מחלקת ההגירה,

עם המשטרה, עם מערכת החינוך ועם גורמים נוספים. המשימה הזאת מצריכה שילוב של אמצעים דיפלומטיים וצבאיים ולא יכולה להיות מושגת ללא שניהם ביחד. נוסף על כך דרוש שיתוף פעולה עם צבא המדינה השכנה.

הפיקוד בסיטואציה המורכבת הזאת מחייב יכולת לשלב מערכות שונות ולתאם ביניהן ובהן מערכות שאינן כפופות לצבא. כתוצאה מכך חייב המפקד למצוא פתרונות לבעיותיו לא רק באמצעות הכלים הצבאיים הקונוונציונליים.

במאמר מ-1998 כותבים ריצ'רד וג'ורג' שאחת האסטרטגיות האמריקניות למלחמה בסמים התמקדה בצמצום הביקושים ובדיכוי האספקה. צמצום הביקוש התבצע באמצעות הפעלת תוכניות חינוך בתוך הצבא ומחוצה לו – מה שהקטין את צריכת הסמים באופן משמעותי. דיכוי האספקה (מתוך הבנה כי לא ניתן למנוע את האספקה לחלוטין) התבצע באמצעות כוחות סדירים של צבא ארה"ב. אלה השמידו יבולי מריחואנה בשווי של מיליארדי דולרים בתחום של מדינות אמריקה הלטינית. הפעילות הזאת העבירה מסר ברור למדינות אמריקה הלטינית שארה"ב מוכנה להשתמש בכוח צבאי כדי לפגוע בגידולים כאלה.

מאחר שבגבול של שלום נדרשים החיילים לפעול בעיקר כשוטרים, דהיינו לאכוף חוק וסדר ולא להסתער על אויב כדי להכריעו, עולה השאלה כיצד ניתן להכשיר חיילים לשני דפוסים פעולה כה שונים: דפוס של שיטור בגבול של שלום ודפוס של לחימה בגבול חם. במיוחד קשה לחיילים לעבור מדפוס מפעולה אחד לאחר. היו מי שהציעו להכשיר כוחות ייעודיים שיופעלו רק בגבולות של שלום. לעומת זאת היו אחרים שטענו כי במציאות של היום אין מקום להפרדה הדיכוטומית בין עת שלום לעת מלחמה, ולכן יש להכשיר את החיילים לשני סוגי המשימות. מי שגורסים כך טוענים כי על החיילים להפנים תפיסת תפקיד רחבה יותר, שעל-פיה הם מחויבים הן לנורמות של שיטור והן לנורמות הקרביות – הכול בהתאם לנסיבות.

עניין מרכזי נוסף קשור לרמת המתח המבצעי של הכוחות הפועלים בגבולות של שלום. החיילים המבצעים פעילות בגבולות האלה חווים שגרה שוחקת וקושי למצוא משמעות בפעילות. "אחת הבעיות המרכזיות שבהן נתקלים חיילים במשימות שלום היא בעיית השעמום" – כך דיווחו 41% מהחיילים בגדוד צנחנים ששירת בכוח הבין-לאומי בסיני. במקרה הזה אומנם מדובר בחיל משלוח, דהיינו בכוח בין-לאומי ורב-לאומי שאינו עוסק בבט"ש ואינו שומר על מדינתו, אך ממצאים דומים עולים גם ממחקר שנערך בקרב כוחות צה"ל ששירתו באותה הגזרה.⁴ שעמום אינו נובע ממחסור בפעילות, אלא מאי-היכולת לייחס משמעות לפעילות.

הפעילות שנושאת אופי של פעולות שיטור, העובדה שכוחות קטנים מפוזרים על פני שטחים מדבריים נרחבים המשפיעים על תחושת המרחב, הזמן והתנועה, האיום שברובו אסטרטגי (ולא קיומי), חוסר היכולת לראות את תוצאות הפעילות של הכוחות בטווח המיידי ושימוש מוגבל בעוצמה הקרבית מייצרים דריכות מבצעית נמוכה והעדר משמעות ומקשים על יצירת הווייה ואתוס צבאי קלסי.

יתר על כן, הסיביה שבה מתבצעת הפעילות הצבאית

וכך לסייע להם לבצע את משימותיהם בדרך הטובה ביותר.

המלצות

ההבנה כי מטרת הפעילות בגבולות של שלום היא גם לתת ביטחון ותחושת ביטחון לתושבים ולשוהים במרחב, אך יחד עם זאת לשמור על הסכמי השלום ועל גבול שקט, יוצרת פרדוקס מובנה המצריך מסגרת חשיבה שונה ופיתוח מערכת מושגית רלוונטית שתתמוך בפעילות הייחודית הזאת.

בגבולות של שלום עוסקים הכוחות לפחות באופן חלקי בפעולות שיטור. קבלת ההנחה ששלום ומלחמה כבר אינם מרחבים נפרדים זה מזה מחייבת להביא לבחינה מחודשת את הכישורים הנדרשים מחיילים וממפקדים לביצוע תפקידיהם. אופיו של היריב, האינטרסים המשותפים של שתי המדינות השכנות, הצורך לבנות מערכת של אמון בין שני הצבאות הזרים והאיסור להפעיל עוצמה צבאית מצריכים מערכת של נורמות ושל ערכים השונים מערכי הקרב והמלחמה.

מאחר שהפעילות של כוחות

צבא הפועלים בגבולות של שלום שונה מכל פעילות צבאית אחרת, יש לתת על כך את הדעת ולייחד מקום בתו"ל הצבאי שיתייחס למשימה הזאת על אפיוניה ועל ייחודה המבצעי והתודעתי.

דוקטרינה צבאית על פעילות צה"ל בגבולות של שלום צריכה להיכתב ולהילמד במסגרת ההכשרות בצה"ל (ואולי אף במסטרה) ולהיות נבדלת מהדוקטרינה של צה"ל במלחמה ובעימות המוגבל. הדוקטרינה צריכה לכלול, בין היתר, את ההישגים הנדרשים, הגדרת האפקטיביות המבצעית ומדדי הצלחה וכישלון (לדוגמה: השיעור הנדרש של חדירות ושל הברחות שנמנעו או שסוכלו בזמן אמיתי).

לשם השוואה, עד 1993 התמקדה הדוקטרינה הצבאית האמריקנית רק במשימות צבאיות בעלות אופי קרבי. ב־1993 פורסמה מהדורה חדשה של המדריך המבצעי הבסיסי של ארה"ב (basic operational manual) שכלל פרק אחר שעסק במבצעים צבאיים שאינם בגדר מלחמה ובכללם תת-פרק שעסק במשימות שלום. שנה לאחר מכן – ב־1994 – פירסם צבא ארה"ב מדריך מבצעי שלם למשימות שלום שהגדיר בצורה

בגבולות של שלום משמשת מוקדי תיירות (ערבה, נגב, אילת) – מה שמגדיל עוד יותר את הפער בין התודעה הנדרשת לפעילות ולדריכות מבצעית לבין ההוויה של חופשה ושל נופש השוררים באזור. אלמנט נוסף המקשה על ערנות מבצעית קשור לתנאי האקלים השוררים באזורים האלה.

ואם לא די בכל אלה הרי המערכת הצבאית עצמה מייחסת לשמירה על גבולות השלום חשיבות פחותה בהשוואה למשימות האחרות המוטלות עליה, דבר הבא לידי ביטוי באמצעים ובקשב המופנים ליחידות העוסקות בפעילות בגבולות השלום. הגישה המערכתית הזאת משפיעה גם היא על המוטיווציה של החיילים ושל המפקדים לבצע את המשימה ועל יכולתם להבין את חשיבותה. לכן על המערכת הצבאית לאמץ "אוריינטציה לשירות צבאי שהוא מעבר למשימה הקרבית – אוריינטציה הכוללת תפיסה של חייל מקצועי העושה כל דבר במידה שווה של כישורים מקצועיים".⁵

כמו כן יש לסייע לחיילים להפנים ולהבין את התפקיד שהם מבצעים בהקשרים הפוליטיים, המדיניים והחברתיים כדי שיוכלו להבין את המשמעויות ואת ההשלכות של תפקידיהם

שבו הוא מתבצע ולהתנסות בתנאי המדבר בהיבטים של מרחב, של זמן, של אקלים ושל תנועה.

זה כל כך פשוט וכל כך קשה – מדוע?

הפעילות הצבאית בגבול של שלום היא לכאורה פשוטה מאוד – בוודאי בהשוואה לניהול לחימה בעצימות גבוהה – ובכל זאת היא מורכבת וקשה. להלן כמה מהסיבות לכך:

- **הכרה.** מדובר במשימה ייחודית, המחייבת תודעה, תפיסות ופעולות שהן שונות מאשר במצבי מלחמה ועימות מוגבל.
 - **איום מוחשי לעומת איום אסטרטגי.** הצבא מאומן לטפל באיומים מוחשיים ומיידיים, דבר המובנה בתרבות הצבאית. לעומת זאת איום אסטרטגי הוא איום מופשט בעל השפעות ארוכות טווח, שאינו מתמצה באיום ביטחוני בלבד בגבולות של שלום.
 - **הצבא אינו השותף היחיד.** בגבולות של שלום נדרשים פתרונות המשלבים מערכות אזרחיות וצבאיות לחשיבה מערכתית מחוץ לתחומי הצבא וטיפול כוללני. הצבא האחראי על הגנת גבולותיה של המדינה מחויב לגייס מערכות נוספות שאינן כפופות לו. מובן שהיערכות מהסוג הזה מצריכה דפוסי פיקוד ומנהיגות שונים.
 - צבא וגבולות של שלום? לכאורה זהו פרדוקס, מעין ניגוד לעיסוקו של הצבא.
 - הפעילות בגבולות של שלום אינה אטרקטיבית לעומת פעילות מבצעית בגבול חם.
 - גבולות של שלום מחייבים פעילות משטרית שאינה עולה בקנה אחד עם התורה הצבאית הקונוונציונלית ולפיכך היא עלולה לפגום בסטטוס של הצבא.
- שינויי תפיסה הם שינויים שדורשים שבירת קונספטים קיימים. נדרש תהליך של הבשלה ושל פתיחות לרעיונות חדשים המלווים לעיתים בהתנגדויות, בהכחשות ובהפיכת בעל הרעיון לשעיר לעזאזל. לעיתים יש צורך בתהליכים פסיכולוגיים נוספים שאותם היטיב לתאר איש השלום מהטמה גנדי:

First they **ignore** you
Then they **laugh** at you
Then they **fight** you
Then you **win**

הערות

1. גדעון ביגר, **גדרות וגבולות בעולם**, משרד הביטחון, תל-אביב, 2004
2. Dale E. Brown, "Drugs on the Border - The Role of the Military", *Parameters* 21, Winter 1991-1992, pp. 50-59.
3. Richard, A. & George, S., "Sex, Drugs, and Heavy Metal: Transnational Threats and National Vulnerabilities", *Saga Publication*, vol. 29 (2), 1998, pp. 163-165
4. כהן, נ', טל פלד, **אבחון גדר הקרקל**, מסמך פנימי בצה"ל, 2004
5. Segal, D. R., "Is a Peacekeeping Culture Emerging among American Infantry in the Sinai MFO?" *Journal of Contemporary Ethnography*, 30(5), 2001, pp. 607-636
6. Segal, D. R. & Furukawa T. P. & Linda, J. C., "Light Infantry as Peacekeepers in Sinai", *Armed Forces & Society*, Vol 16 (3), 1990, pp. 385-403

ברורה את האופי של המשימות ואת חשיבותן.

פרסום המדריך היה הפעם הראשונה שבה התייחסה הדוקטרינה הצבאית של ארה"ב למשימות של שלום. ההתייחסות הזאת הבליטה את החשיבות שמייחס הצבא לסוג הזה של משימות, וכתוצאה מכך התחדדה החשיבות של משימות השלום גם בקרב החיילים עצמם. פרסום הדוקטרינה הוביל גם לשינוי נורמות ההתנהגות של החיילים באזורי הפעולה שלהם.⁶

המלצה נוספת קשורה להכשרת החיילים והמפקדים למשימות האלה. אופיה המיוחד של הפעילות בגבולות של שלום על ממדיה המדיניים והפוליטיים מחייב לשלב בהכשרות החיילים נושאים מדיניים, פוליטיים וחברתיים. השילוב הזה חיוני כדי שהחיילים יוכלו להכיר את המשמעות הרחבה והאסטרטגית של פעילותם וכך לבצע את תפקידיהם מתוך הזדהות והבנה שמדובר במשימות המשפיעות על ביטחונה, על ריבונותה ועל דמותה של מדינת ישראל.

במהלך ההכשרה הזאת ישנה גם הזדמנות לחבר בין הערכים

גבולות של שלום מחייבים פעילות משטרית, שאינה עולה בקנה אחד עם התורה הצבאית הקונוונציונלית ולפיכך גם לפגום בסטטוס של הצבא

הנורמות המתאימים לסוג כזה של משימות לבין ערכים חברתיים הומניים רחבים הרואים באי-אלימות ובאי-שימוש בנשק ביטוי לעוצמה ולכוח.

המלצה נוספת קשורה להיבטים המשטרתיים של הפעילות בגבולות של שלום. יש ליצור צבא המוכן הן לפעולות שיטור והן לפעולות קרביות. ההמלצה הזאת מתחדדת ומקבלת יתר חשיבות לאור טשטוש הגבולות בין מלחמה ושלום ולאור ההנחה שהמגמה בעולם בכלל ובישראל בפרט היא שכל הגבולות יהיו גבולות של שלום.

היבט נוסף קשור לבניין הכוח. כדאי לבצע הכנות מנטליות לכוחות הפועלים בגבול של שלום תוך הדגשת ההיבטים התודעתיים והמבצעיים השונים הנדרשים בפעילות כזאת – במיוחד על רקע העובדה שמדובר במרחב מדברי. נמצא כי הפעילות המוגבלת והמונוטונית במדבר גרמה לחיילים אמריקנים בסיני לאבד את תחושת הזמן. לעיתים קרובות היו חיילים שואלים זה את זה איזה יום היום ומקבלים תשובה שאינה חד-משמעית. החיילים החלו לפתח את "הסינדרום הבדואי", שבא לידי ביטוי באיבוד תחושת הזמן, ברגרסיה התנהגותית, באפטיה ובהפסקת כל פעילות מלבד פעולות בסיסיות הנחוצות לקיום.

ההכנות המנטליות אמורות לסייע לחיילים להפנים את רוח המשימה, לחזק את התפיסה שניתן לבצע משימות כאלה במינימום שימוש בכוח, להפנים את הנורמות ואת האתיקה הנדרשות, לראות את התפקיד ואת משמעותו בהקשר הרחב